

Olimpia MITRIC
Profesor
Universitatea „Ștefan cel Mare”
Suceava, România

Începuturile Bibliotecii Mănăstirii Sucevița, în lumina documentelor de arhivă

Rezumat: Mănăstirea Sucevița este ctitoria familiei Movileștilor. Pornind de la principiul des evocat: acolo unde există cărți (indiferent de numărul lor) există și biblioteci, chiar prima biserică atestată documentar (în anul 1552) a avut o colecție de manuscrise liturgice necesare desfășurării vieții religioase, care s-a îmbogățit treptat și s-a diversificat tematic. În anul 1847, în adresa către Consistoriu, din 3/15 decembrie, noul egumen al mănăstirii Sucevița, Ghenadie Zaharovici, cere „pozvolenie pentru întrodacere Bibliotichii întru aceasta sfântă monastire”, cum se procedase deja în mănăstirile Putna și Dragomirna. Este pentru prima oară când, aici, într-un document, apare cuvântul Bibliotecă. Răspunsul pozitiv din partea Consistoriului nu întârzie să apară. În documentele de arhivă (din Arhiva Mănăstirii Sucevița, Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale, Arhivele Statului din Cernăuți) se păstrează liste cu descrierea cărților donate, achiziționate, oferte de prenumerație, circulare, scrisori, note privind împrumutul sau legarea unor cărți. Cărțile erau trecute în Inventar, apoi așezate „în dulapul și chilie pregătită spre ținere Bibliotichii”. În textul comunicării ne vom referi la dezvoltarea colecțiilor, la ctitoria și organizarea Bibliotecii, în primii ani de la înființare.

Cuvinte cheie: Mănăstirea Sucevița, bibliotecă, documente de arhivă

Résumé: Le monastère Sucevița est la fondation de la famille des Movilești. Tout en partant du principe fréquemment évoqué – là où il y a des livres (peu importe leur nombre), il y a aussi des

bibliothèques -, il fut la première église attestée du point de vue documentaire (l'année 1552), ayant une collection de manuscrits liturgiques nécessaires à la vie religieuse, qui s'est enrichie au fur et à mesure et s'est diversifiée thématiquement. On acheta, on copia, on renouvela et on relia spécialement pour le monastère Sucevița, à la demande des fondateurs, les plus anciens et les plus précieux manuscrits. Le métropolite Teodosie Barbovski, ainsi que d'autres moines des monastères voisins, ont contribué à son développement par des activités culturelles et leur donation. De plus, quelques manuscrits et livres imprimés proviennent des ermitages et des monastères dissous, après l'occupation du nord de la Moldavie par l'Empire Habsbourgeois (1775). Le plus ancien inventaire, où on décrit les trésors et les vêtements des églises du Monastère Sucevița, date de l'année 1783. L'année 1847, dans l'adresse au Consistoire, de 3/15 décembre, le nouvel higoumène du Monastère Sucevița, Ghenadie Zaharovici, demanda «la permission pour introduire la bibliothèque dans ce monastère saint», comme on avait déjà procédé aux Monastères Putna et Dragomirna. C'est pour la première fois qu'apparaît là-bas, dans un document, le mot Bibliothèque. La réponse positive de la part du Consistoire ne tarda point. Dans les documents des archives (Les Archives du Monastère Sucevița, Le Service Départemental du compté de Suceava des Archives Nationales, Les Archives de l'Etat de Tchernovtsy), sont préservées des listes avec le descriptif des livres donnés, achetés, des offertes de pré-numération, des circulaires, des lettres, des notes concernant l'emprunt ou la reliure de certains livres. On fit d'abord l'inventaire des livres, ensuite on les mit «dans l'armoire et la cellule destinés à tenir la Bibliothèque». Durant plusieurs décennies, l'higoumène du monastère s'occupa de la Bibliothèque, veillant en même temps sur le bon usage et la conservation des livres. C'est seulement à partir de 1898 que le théologien Emanuil Bocca prit la direction de la bibliothèque du monastère: celui-ci dressa un nouveau catalogue et mit sur chaque livre un fragment de papier avec le nom du propriétaire, le titre et le numéro d'inventaire. Même si le catalogue ne se conserva point, on peut voir même aujourd'hui ces fragments de papier, collés sur la couverture antérieure des livres (des super-libris, ex-libris manuscrits, étiquettes). Dans le présent article, on se focalise sur la constitution et l'enrichissement des collections, sur

les plus anciens inventaires de livres, sur les fondateurs et le premier bibliothécaire du monastère, sur l'évolution de la bibliothèque dans la période moderne.

Mots-clefs: Monastère Sucevița, bibliothèque, documents d'archives

Abstract: Sucevita Monastery was founded by Movilesti family. Starting from a very often evoked principle: where are books (irrespective of their number) there are libraries, too. One emphasizes that even the first documentary attested church (in 1552) had a collection of liturgical manuscripts necessary to the religious life, which gradually developed and diversified thematically. In 1847, in the address to the Consistory on the 3rd/15th of December, the new Farter Superior of Sucevita Monastery, Ghenadie Zaharovici, asks "permission to introduce a Library in this holy monastery", as it had already been done for the monasteries Putna and Dragomirna. It is for the first time when, here, in a document, the word Library appears. The positive answer from the Consistory appears immediately. In the documents from archives (The Archive of Sucevita Monastery, The Suceava County Branch of the National Archives, the State Archives in Czernowitz), there are kept lists with the description of the books which were donated, bought, subscription offers, circulars, letters, notes regarding the loan or binding of books. The books were written in the Inventory, then placed in "the bookcases and the cells prepared for the Library". In this article, we focus on the constitution and enrichment of collections, on the oldest inventories of books, on the founders and the first librarian of the monastery, on the evolution of the library in the modern period.

Keywords: Sucevita Monastery, library, archive documents

Aflat în evidența UNESCO ca monument de arhitectură medievală, ansamblul monahal de la Sucevița, construit după anul 1582, este ctitoria necropolă a familiei Movileștilor, care a dat Țărilor Române mai mulți domnitori. Ctitorii s-au preocupat de împodobirea cu picturi a bisericii și de înzestrarea ei cu moșii, broderii, obiecte de cult și manuscrise. Câteva dintre cele mai vechi și mai prețioase manuscrise au fost cumpărate, copiate, înnoite și ferecate special pentru mănăstire, la dorința ctitorilor.

Constituirea și dezvoltarea colecțiilor

Pornind de la principiul des evocat: acolo unde există cărți (indiferent de numărul lor), există și biblioteci, chiar prima biserică atestată documentar (în anul 1552) și-a avut o colecție de manuscrise liturgice, în limba slavonă, necesare desfășurării vieții religioase, care s-a îmbogățit treptat și s-a diversificat tematic cu texte patristice, sbornice, conținând scrieri diverse: vieți de sfinți, legende hagiografice, cronici, literatură apocrifă, unele traduse și copiate chiar în scriptoriul mănăstirii. Episcopul (apoi mitropolitul) Gheorghe Movilă donează ctitoriei sale: o *Psaltire*, din secolul al XV-lea, scrisă pe pergament, cu frontispicii și inițiale ornate; varianta manuscrisă a *Vieților regilor și arhiepiscopilor sârbi* (o colecție de biografii sârbești foarte apreciată), din anul 1567, unica în redacție medio-bulgară, realizată de monahul Azarie, probabil, una și aceeași persoană cu cronicarul cunoscut; un *Tetraevanghel* cu ornamentație bogată, care apoi este înnoit și ferecat de către voievodul Ieremia Movilă; de asemenea, la comanda sa, în anul 1580, se începe scrierea unui *Pomelnic*. În timpul domnitorilor Petru Șchiopol și Ieremia Movilă asistăm la o înnoire a tehnicii de miniere a manuscriselor, prin realizarea celor două *Tetraevanghele* princiare *Sucevița 23* (la comanda domnului Țării Românești, Ioan Alexandru II Mircea) și *Sucevița 24*, numite astfel după vechea cotă (din porunca lui Ieremia Movilă și a familiei sale), pentru Mănăstirea Sucevița. Dacă până în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, ornamentația și ilustrația *Tetraevanghelelor* noastre constau în prezentarea celor patru evangheliști, din frontispicii, vignete și inițiale ornate (potrivit tradiției instaurate de Gavril Uric, la Mănăstirea Neamț), acum apar, pentru prima oară, și la noi, scene bogate, peisaje, compoziții cu personaje intercalate în text. Sunt numite miniaturi în formă de ciclu iconografic (Popescu-Vilcea, *Un manuscris al voievodului Ieremia Movilă* 10). Este începutul unei etape noi în arta miniaturii moldovenești, în care programele iconografice ale artei bizantine se îmbină cu tradițiile artistice locale și care și-a aflat apogeul în școala de caligrafi și miniaturiști a mitropolitului Anastasie Crimca de la Mănăstirea Dragomirna. Aceste *Tetraevanghele* fac parte din grupul de manuscrise *Parisinius graecus 74* (după un *Tetraevanghel* bizantin, cel mai vechi, din secolul al XI-lea, astăzi în Biblioteca Națională a Franței, cu această cotă), ce au în comun sute de miniaturi în ciclu iconografic, pe lângă cele pe pagini întregi. Au intrat în circuitul științific internațional, prin participarea la expozițiile de artă veche și modernă românească organizate la Paris și Geneva, în anul 1925 (Der Nersessian, *Two Slavonic Parallels of the Greek Tetraevangelia: Paris. 74*,

223-274). Pe lângă alte câteva manuscrise liturgice, din porunca lui Ieremia Movilă s-a mai realizat *Sintagma lui Matei Vlastaris*, un corp de pravile (legi), nelipsit din cancelariile domnești, precum și din scriptoriile de pe lângă mănăstirile voievodale.

Alte manuscrise liturgice au fost donate de Simion Movilă și de mitropolitul Teodosie Barbovschi. Cum ne-am așteptat, între donatori se află cărturarul și teologul Petru Movilă. Pe două dintre cărțile (în prezent, una se păstrează la Mănăstirea Putna) legate de activitatea sa kieveană (pe atunci, egumenul Lavrei Pecerska), am identificat însemnările dedicatorii, într-o elegantă grafie, din anii 1628 și 1629 (Mitric, *Colecțiile de carte veche din Biblioteca Mănăstirii Putna* 91-100, 7 fig.)

Chiar de la începuturile sale, potrivit însemnărilor de danie, Mănăstirea Sucevița primește cărți din partea unor monahi din mănăstirile vecine: ieromonahul caligraf Vasilie, protopsalt în Mănăstirea Slatina, ieromonahul Dositheï, arhimandritul de la Mănăstirea Putna și monahul Amon, pustnic din Moldovița. Alte manuscrise și cărți tipărite provin din bibliotecile schiturilor și mănăstirilor desființate. Cum se știe, după ocuparea nordului Moldovei de către Imperiul Habsburgic (1775), din cele peste 20 de mănăstiri și schituri n-au mai rămas decât mănăstirile Putna, Sucevița și Dragomirna. Au putut fi identificate titluri provenite de la Mănăstirea Moldovița, Episcopia Rădăuților, Mănăstirea Solca, Schitul cel Mare din Galiția și Mănăstirea Voroneț. O minuțioasă reconstituire a colecției de manuscrise slavone a fost realizată în Catalogul manuscriselor slavone din Mănăstirea Sucevița, publicat recent, într-o ediție revăzută și adăugită (Mitric, *op. cit.*).

Evidența cărților. Cele mai vechi inventare

În raportul, din 8 iunie 1836, adresat Consistoriului (organul de conducere al bisericii ortodoxe din Bucovina), egumenul Veniamin Burjanovschii amintește „de cea în 1831 pătimită ardere a chiliilor mănăstirești unde era arhiva mănăstirească” (SJ-AN Suceava, Secția 9/5, Inv. 44, f. 2-3v.) și roagă trimiterea unei copii după inventarul cel nou, din anul 1827. Neprimind copia cerută (deși i se promisese trimiterea prin decretul din 20 februarie 1833), la începutul anului 1838, egumenul Burjanovschii revine cu un nou Raport către Consistoriu, în care explică, din nou, că în lipsa unui inventar nu poate face evaluarea corectă a bunurilor distruse și pierdute „cu prilejul cumplitei arderii, ce au fost în această monastire;

de atunci încoace multe s-au putut primejdui, înstreina și prăpădi și care fără de a avea Inventarium față pentru mulțimea lor întrebuițându-să încă nu este cu puțință cuviincoasa privighiere a avea și lesne pot lipsi” (SJ-AN Suceava, Secția 3/1, Inv. 8, f. 13-14v.). Totuși, în același dosar, se păstrează o listă (care, se pare, n-a mai ajuns la Sucevița), din anul 1833, 2/14 august (redactată la Cernăuți), cu toate „Inventariile și toate însemnările și acturile care sînt cuprinse întru acest izvod, astăzi, în consistoricească canțelare, spre ducere la mănăstire Sucevița” (*Ibid.* 57-57v.), de către ieromonahul Nicodim Buzanoschii. Sunt din anii: 1783 (din timpul episcopului Dosoftei Herescul și arhimandritului Ghedeon Nichitici), 1785, 1799, 1804, 1808, 1810, 1817, 1820, 1824, 1827.

Din fericire, în același Fond (Secția 3/2, Inv. 1, f. 105-108v.), se mai păstrează o „Însămănare asupra odoarilor și veșminte a besăricilor den mănăstire Sucevița” și „de la bisericile Blagoveștenie și Sf. Epifanie” (paraclise), din anul 1783, octombrie 14/3, cu sigiliul în ceară roșie al mănăstirii și purtând semnăturile egumenului Antioh Dragomirețchii (fugit în Moldova, după anexare), a postelnicului Ianachi Codrescu (în locul secretarului) și a lui Ghedeon Nichitici, arhimandritul de la mănăstirea Šišatovac (din Serbia). Sunt descrise cinci *Evanghelii* ferecate în argint (cu indicarea greutateii), dintre care trei sunt ferecate de domnul Ieremia Movilă. De asemenea, în același Fond și Dosar (F. 116-119v.), se mai găsesc în copie din anii <1789-1796> inventarele cu arginturile („Însămănare asupra tuturor arginturilor a Mănăstirii Suceviții”) și cărțile („Însămănare asupra tuturor cărților ce să află la mănăstire Sucevița”). În privința Evangheliilor ferecate, față de cel anterior, s-a mai adăugat o *Evanghelie*; sunt descrise sumar: 46 cărți slavone tipărite, 17 manuscrise slavone (de la biserica mare) și 5 cărți slavone tipărite, de la biserica Bogoiavlentie (Arătarea Domnului). Cea mai mare satisfacție am avut, când am descoperit, în tezaurul Arhivelor Naționale din Suceava, în versiune germană, un Inventar general, nevalorificat științific până în prezent: *Inventarul odoarelor, vaselor, veșmintelor, cărților și tot felul de lucruri bisericesti a Mănăstirii Sucevița*, din anul 1824, cu completările posterioare, până în anul 1847. La sfârșit, găsim și *Inventarul legătoriei de cărți* (SJ-AN Suceava, Secția Diverse, vol. IX, 1782-1936, dosar 429; cărțile sunt descrise la f. 6v.-8, 36v.-45). Sunt descrise detaliat șase *Evanghelii* slavone cu ferecături; 82 cărți slavone imprimate în centre tipografice din: Lvov, Moscova, Kiev, Cernigov, Krilos, Kutein, Ostrog; 49 de manuscrise slavone; o carte tipărită în limba latină; patru cărți românești vechi și patru manuscrise în limba română. Se continuă cu

Adausurile din anii: 1825 (un *Liturghier* imprimat la Kiev, în 1806, rămas de la defunctul ieromonah Eugen Pavlovski), 1826 (patru tipărituri românești, alte opt tipărituri românești, donate de boierul Iordache Balș), 1827 (sunt cărțile înapoiate de Ilarion Hacman, cu ocazia instalării egumenului Dositei Tișcovici, în 2/14 septembrie 1840). Cărțile din acest Inventar (și alte titluri mai noi) se regăsesc în alt Inventar (păstrat sub formă de concept) trimis Consistorului în 10/22 ianuarie 1843, cu semnătura egumenului Dositei Tișcovici (AMS, Inv. n° 2/II, Corespondență oficială, 1843, f. 17-19); de data aceasta avem a face cu un Inventar al tuturor cărților, manuscrise și tipărite (220 de volume descrise succint), grupate pe titluri (27 de titluri, începând cu *Evangheliile*).

Biblioteca în perioada modernă

În anul 1847, în adresa către Consistoriu, din 3/15 decembrie, noul egumen al Mănăstirii Sucevița, Ghenadie Zaharovici, cere „pozvolenie pentru întroducere Bibliotichii întru aceasta sfântă Monastire”, cum s-a procedat deja în mănăstirile Putna și Dragomirna, unde „începutul întroducerii Bibliotichii s-au pus în lucrare și s-au strâns și din cărți ceva, de la făcătorii de bine” (AMS, Inv. n° 2/II, *Corespondență oficială*, pachet 1849-1850, f. 27, 32). Este pentru prima oară când într-un document apare cuvântul Bibliotecă. Răspunsul pozitiv din partea Consistoriului (cu semnătura arhimandritului Filaret Bendeveschii) nu întârzie să apară, în 18/30 ianuarie 1848, chiar pe v. f. 32 a Adresei egumenului Zaharovici: „Această vrednică de laudă propunere am aflat cu plăcere a pozvoli”.

În următoarele luni se donează cărți pentru Bibliotecă. Începutul îl face chiar egumenul Ghenadie Zaharovici, care, în 20 iulie 1848, donează 20 de cărți diferite, însoțite de un izvod (tabel) cu descrierea fiecărui titlu. Sunt șase în limba slavonă (imprintate în Moscova, Sankt Petersburg, Poceav și Budimě), între care, un manuscris caligrafiat chiar de însuși egumenul și 14 titluri în limbile română și germană, imprintate în oficine din: Iași, Cernăuți, Viena și Lvov (AMS, Inv. n° 1, *Corespondență oficială*, 1848, pachet 1840-1848, f. 3v.-4). Înregistrate „în Inventariumul al Bibliotichii [...] ca pururea nestrămutate acolo să rămâe spre vecinica pomenire”, cărțile, pentru moment, s-au așezat în cancelaria mănăstirii (AMS, *Protocolul ecshibitelor*, n° 118, din 20 iulie/1 august 1848).

În 14/26 octombrie 1848, egumenul Mănăstirii Putna, Artemon Bortnic, donează „pentru Biblioteca sfintei Monastiri Suceaviții” 39 de titluri, în 50

de exemplare (trecute într-un izvod), cu conținut enciclopedic, în limbile română, slavonă, polonă, latină și cele mai multe în germană (AMS, Inv. n° 2/II, *Correspondență oficială*, f. 23-23v., pachet 1849-1850). Toate aceste cărți s-au așezat „în dulapuri a Bibliotichii și Consistorium s-au arătat” (AMS, *Protocolul ecshibitelor*, n° 87, 14/26 octombrie 1848); deci, Bibliotecii i se repartizase o cameră cu mobilier de primă necesitate.

Din rândul obștii, ierodiaconul Climent Mleşniță donează, conform Notei 16/28 decembrie 1848 (AMS, Inv. n° 2/II, *Correspondență oficială*, f. 21, pachet 1849-1850), trei cărți românești foarte importante: o carte de omiletică tipărită la Buzău, în 1832 [...], primul manual de Aritmetică din Moldova, adaptat și completat de episcopul Amfilohie Hotiniul (*Elementi arthmetice*) și *Psaltirea în versuri*, creația mitropolitului Dosoftei al Moldovei, imprimată la Uniev, în 1763.

În anul 1849, arhimandritul și starețul Sfințelor Mănăstiri Neamțul și Secul, părintele Neonil, donează Suceviței opt cărți, potrivit Izvodului alcătuit la 14/26 februarie 1850 de către egumenul Ghenadie Zaharovici (AMS, Inv. n° 2, *Correspondență oficială*, f. 63, pachet 1849-1850). Sunt cărți imprimate în tipografia Mănăstirii Neamț (menționăm: *Hronograf*, *Minunile Maicei Domnului* sau *Viața Preacuviosului Paisie*), dar și la Buzău (*Tâlcuirea psalmilor*) sau Iași (*Apologhia*).

În deplasarea ieromonahului Climent Mleşniță în Moldova (pentru cumpărarea pietrelor pentru moara mănăstirii) trece pe la Mănăstirea Neamț, unde primește, din nou, în dar 13 cărți (religioase și manuale școlare), din partea starețului Neonil, a bibliotecarului din această mănăstire, a cancelarului (Teofan Criste) și a economului Ioan Bubulescul, preot și catehet din Botoșani. Izvodul cu aceste cărți a fost alcătuit de Climent Mleşniță, la 11/23 octombrie 1850, pentru a fi trecute în Inventar, apoi puse „în dulapul și chilie pregătită spre ținere Bibliotichii” (AMS, Inv. 2/II, *Correspondență oficială*, f. 13, 39, pachet 1849-1850).

În anii 1851 și 1852, Ghenadie Zaharovici donează alte tomuri Bibliotecii, și anume 22 de titluri, în limbile română, rusă, germană, imprimate în tipografiile din București, Cernăuți, Przemyśl, Sibiu, Iași, Viena, Lvov, Vilnius, Mănăstirea Neamț, Budimě, Buda, conform listelor de cărți întocmite și semnate de însuși donatorul (AMS, Inv. nr. 1, *Correspondență oficială*, 1865, f. 26-26v., pachet 1865-1870). Ne-a atras atenția, în primul rând, *Bucoavna* imprimată la Cernăuți, fără an de apariție, un titlu necunoscut bibliografiei de specialitate până acum câțiva ani (Gherman, *Un livre scolaire inconnu*).

Contributions à l'ouvrage Bibliografia românească veche, 130-35). Acum, avem prima confirmare a existenței ei în bibliotecile noastre.

În arhivele cercetate se păstrează o corespondență bogată (circulare, rapoarte, scrisori, note, oferte de prenumerație – uneori se completa un „tipizat de prenumărători” ce putea fi și imprimat, sub formă de foaie volantă) în legătură cu achiziția sau difuzarea unor cărți. Circularele veneau din partea Consistoriului: se recomanda cumpărarea unor cărți, ca de pildă scrisoarea episcopului Andrei Șaguna adresată Mitropolitului Eugen Hacman al Bucovinei, prin care se face cunoscut ieșirea de sub tipar a mai multor cărți, între care un *Abecedar* și *Calendare* pentru anul 1852 (SJ-AN Suceava, Secția 9/4, inv. 186). Anual, în funcție de momentul apariției, se primeau *Calendarele moldovenești* (începând cu anul 1847) și exemplare din *Șematismul* eparhial, ce erau împărțite pe la părinți, la Bibliotecă, apoi plătite într-un anume termen. Nu de puține ori, Consistoriul a donat cărți, cumpărate fiind „pe spesele Fondului religionariu gr<eco> or<todox> al Bucovinei”; erau, de pildă, cărți publicate de profesorii Facultății de Teologie din Cernăuți (Vasile Ianovici, Vasile Tarnavschi, Octavian Isopeskul, Eugen Kozak, Mitrofanovici-Tarnavschi, V. Loichiță), de preoți (Samuil Andrievici), de unii dintre scriitorii cunoscuți (Bodnarescul) sau cărți în limba slavonă, tipărite la Viena pentru Bucovina, cu și fără legătură, „pe hârtie frumoasă și proastă”, cu „pozvolirea Majestății Sale”. Recomandarea era să se „împrescrie în Inventarium Bibliotecii” și să se trimită imediat „adeverința primirei”, arătând în ea „sub care nr. al catalogului, cu prețul lor și cu titlul întreg”. În anul 1861, „A Bucovinii Camera a negoțului și a Meșterșugului” dona cărți imprimate cu privire la activitatea ei. Oferte numeroase de prenumerație se primeau tot prin intermediul și cu recomandarea Consistoriului, enumerăm câteva dintre ele: din partea episcopului de Buda, a profesorilor de la Universitatea din Cernăuți (Vasile Ianoviciu, Isidor Onciul, Alexie Comoroșeanu), a unui negustor din Brașov (care pe banii săi tipărește, în anul 1853, *Dicționarul germano-român*, alcătuit de Gh. Barițiu și Rudolf Orghidan), cu consecvență, din partea episcopului Transilvaniei Andrei Șaguna, cu cărți imprimate în tipografia diecezană; din partea patriarhului și a mitropolitului din Karlowitz, a multor autori (Dimitriu Constantini Aravițanu din Arad); prenumerarea unor gazete, ca de pildă „*Galiția*” (în 1840); între cărțile mai deosebite, cu valoare bibliofilă, amintim *Kaiser-Album*, de la Viena, tipărită în 1858, carte „prenumeruită pentru Bibliotecă”, din anul 1855, și primită în ianuarie 1860, „carte care cu cumpănă au tras 6 fonturi, 10 loturi” [...] „s-au dat la părinți să citească în trapezare”, înainte de

La contribution de la bibliothèque à l'affirmation de la diversité culturelle

a fi dusă la Bibliotecă (AMS, Inv. nr. 3, *Protocolul ecshibitelor* (nr. 1), 1860, pachet 1860-1869).

Cititorii și primul bibliotecar al mănăstirii

În *Protocolul ecshibitelor*, pe anul 1849 (n° 156, din 10/22 august), se află înregistrată adresa prin care ieromonahul Victor Cocoran dorea să citească cărțile donate de arhimandritul Artemon Bortnic și cerea următoarele: cărțile să fie luate din cancelarie și puse într-o chilie, izvodul cărților să stea în trapeză, la dispoziția părinților, pentru a-și alege cărțile dorite și să le citească în chilie. Lucrurile privind accesul în Bibliotecă se rezolvă pe parcurs; astfel că, în *Protocolul ecshibitelor*, pe anul 1852 (n° 100, în 9/21 iunie), găsim înregistrat izvodul (ce va rămâne totdeauna în Bibliotecă) cu persoanele care vor primi împrumut cărți din Bibliotecă, spre a le citi în chilii. De asemenea, urmându-se cererea corpului profesoral al Institutului Teologic din Cernăuți către Consiliul Consistoriului episcopesc al Bucovinei, acesta primește listele cu „cărțile de un prețiu literariu, ce se află în mănăstiri și în bisericile mănăstirilor desființate”, și obține dreptul de a i se împrumuta cărți spre întrebuințare (AMS, Inv. n° 1, *Corespondență oficială*, 1865, f. 29 (copie), pachet 1865-1870).

După cum am văzut, decenii de-a rândul, egumenul mănăstirii s-a ocupat și de Bibliotecă, realizând izvoadele cu cărțile dăruite și având grijă de buna folosire și păstrare a cărților. Abia în anul 1898, 8/20 martie, „igumenatul” mănăstirii hotărăște ca „teologul și rasoforul Emanuil Bocca să fie ocupat cu biblioteca monastirească”, potrivit Protocolului de ecshibite, pe anul 1898, n° 240. Acesta a fost potrivit pentru ascultarea primită, a făcut, cu mare râvnă, un catalog nou și a pus pe fiecare carte câte un fragment de hârtie cu proprietarul, titlul și inventarul cărții (AMS, Inv. n° 1, *Corespondență oficială*, 1901, f. 21(concept), pachet 1901-1911). Dacă catalogul făcut de Emanoil Bocca nu se mai păstrează, aceste fragmente de hârtie, lipite pe coperta anterioară a cărților (niște super ex-librisuri manuscrise etichetă), mai pot fi văzute și astăzi.

Am parcurs un prim pas din demersul nostru închinat istoriei acestei biblioteci mănăstirești, de mare însemnătate culturală, reprezentativă pentru Moldova, prin valoarea colecțiilor sale. Am valorificat o parte din datele și informațiile adunate din arhive. De asemenea, în vederea reconstituirii patrimoniului bibliofil și a tuturor informațiilor referitoare la acest patrimoniu, vom pregăti pentru tipar toate inventarele și listele

de cărți păstrate. Întrucât, în general, acestea sunt sumare (uneori și cu greșeli) pentru identificarea corectă a cărților sunt necesare confruntări cu descrierile din bibliografia de referință. Miezul bibliotecii a fost constituit, desigur, din manuscrisele de uz liturgic și culegerile de predici, cărora li s-au alăturat textele de pravile, tâlcuirile, cele care aparțin literaturii istorico-hagiografice, manuale, dicționare, îndeobște folosite în procesul de învățământ. Am remarcat interesul pentru opera celui mai mare orator bizantin, Ioan Gură de Aur, precum și dorința de impunere a limbii române, prin prezența unor manuscrise bilingve, a unor însemnări în limba română, la începutul secolului al XVII-lea, interesante și ca mostre de limbă românească veche. Am văzut că au existat preocupări pentru înzestrarea bibliotecii cu cărți. Dorința de a citi o găsim la monahii cu știință de carte, care deseori își exprimă satisfacția citirii prin însemnările pe care le fac pe cărți, de tipul: „Aceasta carte, Tâlcuirea lui Ioan Zlatoust, foarte folositoare sufletului”. Pentru perioada modernă, sunt frecvente cazurile de monahi studioși, dintre cei școliți în cadrul Institutului Teologic din Cernăuți.

Documentarea în Arhiva și Biblioteca Mănăstirii Sucevița a fost posibilă cu bunăvoința Maicii Starețe, stavrofora Mihaela Cozmei, și cu ajutorul maicii Veronica Prichici, muzeografa și bibliotecara mănăstirii; le aducem, și cu acest prilej, călduroase mulțumiri.

Bibliografie

- Arhiva Mănăstirii Sucevița (abreviat AMS).
- Der Nersessian, Sirarpie, „Two Slavonic Parallels of the Greek Tetraevangelia: Paris. 74”, în *The Art Bulletin*, vol. IX, n° 3, New York, 1927, p. 223-274.
- Gherman, Alin-Mihai, „Un livre scolaire inconnu. Contributions à l'ouvrage Bibliografia românească veche”, în *500 de ani de la prima carte tipărită pe teritoriul României*, Lucrările Simpozionului internațional Cartea. România. Europa, ed. I, 20-23 septembrie 2008, București, 2009, p. 130-135.
- Hotiniul, Amfilohie, *Elementi arthmetice*, Iași, 1785.
- Mitric, Olimpia, *Catalogul manuscriselor slavo-române din Biblioteca Mănăstirii Sucevița*, Iași, Editura Universității „Alexandri Ioan Cuza”, coll. Documenta, 2018.
- Mitric, Olimpia, „Colecțiile de carte veche din Biblioteca Mănăstirii Putna”, în *Analele Putnei*, VI, 2010, 1, p. 91-100, 7 fig.
- Popescu-Vilcea, G., *Un manuscris al voievodului Ieremia Movilă*, București, Editura Meridiane, 1984.
- Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (abreviat SJ-AN Suceava), Fond Mitropolia Bucovinei.